5. Menetlus Euroopa Inimõiguste Kohtus

5.1. Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluse üldpõhimõtted

Niisiis on Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtureeglite reeglis 47 on sätestatud täpsed nõuded kaebuse vormistamisele, muu hulgas ei tohi kaebuse tekst ületada 20 lehekülge. Kaebuse vormid on saadaval kohtu veebilehel ja eesti keeles ka Välisministeeriumi veebilehel.1 Samuti on Välisministeeriumi veebilehel kaebuse vorm ja juhised selle täitmiseks olemas vene keeles.

Peale vormi on palju teisi dokumente, millega tuleks tutvuda kohtusse pöördumisel ja edukaks osalemiseks sealses menetluses (saadaval kohtu veebilehel, osaliselt ka eesti keeles, osa materjale on eesti keeles Välisministeeriumi veebilehel). Sellised on näiteks:

- abimaterjal „Teie avaldus Euroopa Inimõiguste Kohtule“;2
- kaebuse vormi täitmise juhised;
- anonüümsuse taotlemise juhis;
- õiglase hüvituse nõude esitamise juhis (õiglase hüvituse soov tuleb esitada kohe koos kaebusega);
- käsiraamat kaebuste vastuvõetavuse kriteeriumide kohta ja
- juhised lihtsustatud kommunikatsiooni kohta menetluses osalemisel.

On väga oluline Euroopa Inimõiguste Kohtuga oma kaebuse teemal suhelda. Kui kaebaja ei vasta menetluse algstaadiumis kohtu järelpärimistele viivitamatult või ei tee seda määratud tähtaja jooksul, võib kohus sellest järeldada, et kaebaja ei soovi asja edasist menetlemist, ja võib otsustada asja lõpetada. Sellisel juhul toimik hävitatakse ja seda otsust ei ole õigus edasi kaevata.

Menetluse hilisemas staadiumis, kui asjas on määratud kohtukoosseis, võib kohus kustutada asja kohtuasjade nimistust juhul, kui kaebaja ei vasta kohtu järelepärimistele antud tähtaja jooksul, sest kohus võib sellest järeldada, et kaebaja ei kavatse jääda oma kaebuse juurde.

Kohtuasjade nimistust võib avalduse kustutada ka pärast sõbralikku kokkulepet või ühepoolset deklaratsiooni.

Lisaks tuleb arvestada, et kui kaebaja jätab kohtule olulise info edastamata või varjab seda, siis võib kohus menetluse lõpetada kaebeõiguse kuritarvitamise tõttu (vt alapunkt 4.5).

Kohtus on kaks põhilist menetlusstaadiumi: vastuvõetavuse staadium ja asja sisulise lahendamise staadium.

Vastuvõetavus võidakse lahendada eraldi. Sel juhul otsustatakse asi sisuliselt hiljem, kui kaebus on tunnistatud vastuvõetavaks, ent selline olukord on tänapäeval pigem erand: asi lahendatakse nii vastuvõetavuse kui ka sisu osas enamasti koos.

Sisulises asjas vastustajat (vastustaja riigi valitsust) teavitatakse kaebusest ja tal palutakse esitada oma seisukoht, sageli vastusena Euroopa Inimõiguste Kohtu saadetud küsimustele.

Viimasel ajal harrastab kohus valitsusega seoses eeskätt just komitee asjades lihtsustatud korras kommunikatsiooni, mis seisneb selles, et kohus ei hakka ise küsimuste saatmisele lisaks koostama faktiliste asjaolude kirjeldust, vaid jätab selle teha valitsusele, kaebaja võib aga valitsuse esitatud faktilistele asjaoludele vastu vaielda.3

Valdavalt toimub arutelu kirjalikus menetluses. Avalikud istungid on kojas erand ja suurkojas reegel.

Nõupidamised ei ole avalikud. Neist võtavad osa kohtunikud ja kohtuasja ettevalmistav jurist(id), vajaduse korral ka tõlgid, suurkoja asjades tõlkijad. Kõigil nõupidamisel osalejatel on kohustus pidada kinni nõupidamistoa saladusest.

Kui asi läheb suurkotta ja kojas on juba istungid toimunud, tuleb istung tavaliselt kordamisele, st suurkojas korraldatakse uus istung.

Suulised istungid on reeglina avalikud ja toimuvad Euroopa Inimõiguste Kohtu hoones Strasbourgis, kuid on tänu Iiri Vabariigi toetusele videosalvestistena järelvaadatavad kohtu veebilehel.4 Soovitan neid vaadata, kuigi see ei asenda istungi koha peal kuulamist, isegi kui istungid ei ole iseenesest kuigi elavad. Koroonaviiruse tõttu said võimalikuks ka virtuaalistungid videokonverentsi teel, selleks puhuks võeti vastu vastavad eeskirjad5 .

Hea on see, et Euroopa Inimõiguste Kohtu menetlus on lõivuvaba, st tasuta. Lisaks on abivajajal võimalik saada õigusabi advokaadiga seotud kulutuste katmiseks, kuid Euroopa Inimõiguste Kohus ei saa kaebajat aidata advokaadi leidmisel, st esindaja tuleb endale ise leida. On vaja meeles pidada, et õigusabi ei saa taotleda mitte kohe menetluse alguses, vaid alles siis, kui asi edastatakse valitsusele vastulausete esitamiseks. Samas on näiteks Eestis võimalik riigi õigusabi taotleda ka Euroopa Inimõiguste Kohtusse kaebuse esitamiseks[6] : kui kaebus võetakse vastu ja seda hakatakse menetlema, saab edasi taotleda õigusabi juba Euroopa Inimõiguste Kohtu lt.

Ilmselt saab tulevikus olema ka Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluse suurem digitaliseerimine ja täielik üleminek e-toimikule, kuigi ilmselt keerulisemates asjades siiski tehisintellekt kohtunikku asendada ei saa (vt selle kohta ka alapunkt 8.5).

5.2. Kaebajad ja nende esindajad, valitsuse seisukohad, kolmandad isikud, menetluse keel ja muud nüansid

Iseenesest pole Euroopa Inimõiguste Kohtusse pöördumiseks advokaati veel ilmtingimata vaja – algfaasis võib sinna pöörduda igaüks ise otse, kasutades ühe EIÕK osalisriigi ametlikku keelt (Eestist ka nt vene keelt). Siiski võib keerulise asja puhul olla kasulik kasutada professionaalset abi algusest peale. Menetluse hilisemas staadiumis (kui kaebus on tunnistatud vastuvõetavaks) võib esindajaks olla iga advokaat või õigusasjatundja, kellel on osalisriigis oma ametialal tegutsemise õigus, erandjuhtudel ka muu isik, kes on saanud selleks loa Euroopa Inimõiguste Kohtu koja presidendilt.

Nagu eelnevalt kirjeldatud, antakse enne sisulise otsuse tegemist avaldusest teada ka vastustavale valitsusele ja võimaldatakse tal esitada vaieldavate asjaolude kohta vastulaused. Need edastatakse seejärel kaebajale ja antakse talle omakorda võimalus neile vastata.

Valitsuse esindamine on iga EIÕK osalisriigi enda korraldada. Eestit esindab Euroopa Inimõiguste Kohtu menetluses Välisministeeriumi vastava osakonna jurist, kes on Eesti Vabariigi ametlik esindaja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Valitsuse esindaja võib keerulisemate asjade esindamiseks appi võtta teiste valitsusasutuste eksperte, kohtunõunikke ja advokaate.

Võib juhtuda, et riik ei esita Euroopa Inimõiguste Kohtule kaebuse läbivaatamiseks vajalikku infot või dokumente (Eestiga ei ole selliseid probleeme olnud, küll on seda

aga juhtunud näiteks Venemaaga), seda kas vältides või koguni teabe ja dokumentide esitamisest keeldudes. Sel juhul võib kohus leida, et riik on rikkunud EIÕK artiklit 38, mis nõuab riigilt kohtule igakülgset abi osutamist.[7]

Euroopa Inimõiguste Kohtu president võib lubada menetluses osaleda näiteks mõnel valitsusvälisel organisatsioonil või EIÕK teisel osalisriigil. Seda kutsutakse kolmanda isiku sekkumiseks menetlusse, kusjuures need isikud võivad esitada seisukohti (aga mitte otseselt poolt võtta) ja osaleda istungitel. Tavaliselt sekkutakse eeskätt suurkojas lahendamisel olevatesse asjadesse ja seda teevad organisatsioonid või riigid, kelle jaoks on asja menetlemisel olev küsimus aktuaalne. Sekkumisõigus on ka Euroopa Nõukogu inimõiguste volinikul.

Euroopa Inimõiguste Kohtu ametlikud töökeeled on inglise ja prantsuse keel, milles toimuvad ka menetlused. Kodade otsused tehakse ühes kahest keelest. Suurkoja otsused, mis tehakse samuti kas inglise või prantsuse keeles, tõlgitakse alati ka teise keelde.

Kui istungil soovib keegi erandkorras rääkida mõnes muus keeles, siis tuleb sellel isikul või riigil endal tagada tõlge kohtu ametlikku keelde. Vahel, kui istungeid kuulavad publikuna/külalistena EIÕK mõne osalisriigi kohtunikud, kes külastavad kohut, võidakse selle riigi kulul korraldada istungi lisatõlge (vene, türgi jm keelde).

Peale eelneva tuleb mõnikord harva ette, et kuulatakse üle tunnistajaid või tellitakse ekspertiise, kuigi Euroopa Inimõiguste Kohus ise faktilisi asjaolusid otseselt ei hinda. Varem võis kohus käia osalisriigis asjaoludega kohapeal tutvumas, kuid peamiselt eelarvekaalutlustel seda enam ei tehta.

Kohtumenetlusega seotud dokumendid on avalikud. Nagu öeldud, peab kaebaja siis, kui ta soovib jääda anonüümseks, seda avalduse vormil mainima koos põhjendusega, ent kohtule tuleb tal oma isik siiski avaldada. Samuti võib kohus ise otsustada kaebaja anonümiseerida.

5.3. Kohtureeglite reegel nr 39. Esialgne õiguskaitse

Kaebaja võib taotleda esialgset õiguskaitset juhul, kui ta on vahetult ohus või teda ähvardab tõsine tervisekahjustus. Üks sagedasimaid näiteid on see, kui kaebaja (nt põgenik või kinnipeetav) tahetakse saata välja riiki, kus on oht, et teda võidakse piinata või kus on koguni surmanuhtlus. Sellisel juhul saadab kohus vastustajariigile esialgse õiguskaitse taotluse seisukoha avaldamiseks ja võib rakendada esialgset

õiguskaitset kuni asja lahendamiseni Euroopa Inimõiguste Kohtus.

Üldiselt on kohus esialgse õiguskaitse rakendamisega küllalt kitsi ja teeb seda tõesti eeskätt kriitilistes asjades, mille puhul võib tekkida elu ja surma küsimus.

Samas võib esineda ka teistsuguseid olukordi. Näiteks võib see olla valitsusväliste inimõigusorganisatsioonide keelustamine või nende eelarve selline mõjutamine, mis võib tuua kaasa sisuliselt nende töö sundlõpetamise ja avaldada suurt mõju inimõiguste kaitsele teatud riikides; samuti võib see olla näiteks lapse huve puudutavates perekonnaasjades lapse asukoht ühe või teise vanema juures, mis võib jääda problemaatiliseks aastateks (hiljem on suhet teise vanemaga taastada väga keeruline), juhul, kui menetlus Euroopa Inimõiguste Kohtus sealse suure töökoormuse tõttu venib.8

Vaktsineerimisasjades (vaktsineerimisvastased vaidlustasid sisuliselt vaktsineerimiskohustuse Covid-19 pandeemiaga seoses) on EIK esialgse õiguskaitse taotlused seni järjekindlalt tagasi lükanud.9

Kahjuks on olnud juhtumeid, kus hoolimata sellest, et Euroopa Inimõiguste Kohus on rakendanud ajutisi meetmeid, st kohaldanud esialgset õiguskaitset, ei ole riik suutnud esialgset õiguskaitset tegelikkuses tagada.10

5.4. Euroopa Inimõiguste Kohtu võrdlevõiguslikud uurimused, suhted liikmesriikide kohtutega ja juriskonsulti institutsioon

Teatud keerulisemate asjade arutamisel võib tulla ette, et kohtunikud paluvad abi kohtu võrdlevõigusliku uurimise osakonnalt kohtuasja lahendamiseks vajaliku taustainfo hankimisel. Sellisel juhul koostatakse küsimustik, millele püütakse saada vastuseid nii paljudest EIÕK osalisriikidest kui võimalik, et välja selgitada, kas ühes või teises küsimuses valitseb Euroopas mingi kindel suundumus või tendents, trend, ühine arusaam või koguni üksmeel (konsensus).

Võrdlevõiguslikud uurimused valmistavad ette selleks spetsialiseerunud Euroopa Inimõiguste Kohtu ametnikud, kes töötavad kohtu juriskonsuldi juures ja saavad info kogumisel abi nii päritoluriigi juristidelt kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu vastava riigi kohtunikult.

Samuti abistab ametnikke selles ülemkohtute võrgustik (ingl *superior courts network,* pr *réseau des cours supérieures*), mis loodi Euroopa Inimõiguste Kohtu

juurde tolleaegse presidendi Dean Spielmanni algatusel 2015. aastal.11 Võrgustiku eesmärk on tõhustada dialoogi liikmesriikide kohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu vahel ning sel viisil tugevdada ka EIÕK rakendamist. Võrgustiku liikmed kohtuvad korrapäraselt. Neil on privileeg saada pidevalt värsket infot Euroopa Inimõiguste Kohtust ja vastupidi, nagu öeldud, nad annavad kohtule olulist infot võrdlevõiguslike uurimuste jaoks.

Euroopa Nõukogu liikmesriikidega aitab Euroopa Inimõiguste Kohtul suhteid hoida ka iga-aastane seminar kohtu uue tööaasta alguses, kuhu kutsutakse kõikide osalisriikide kõrgeimate ja olemasolul ka konstitutsioonikohtute esindajad, endised Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtunikud, Euroopa Liidu Kohtu ning võimalusel rahvusvaheliste kohtute esindajad, samuti EIÕK kohaldamisega seotud kõrgemad ametnikud ja tunnustatud juristid. Aastaseminar keskendub aktuaalsele teemale, mille kohta vahetatakse teadmisi ja kogemusi12 , samuti peab võtmeettekande pärast Euroopa Inimõiguste Kohtu presidendi aastaaruannet mõni tunnustatud jurist: rahvusvahelise või liikmesriigi kohtu president, õigusteaduste professor, prominentne õigusala eest vastutav poliitik jne.

Juriskonsult vastutab Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika järjepidevuse ja ühtsuse eest. Tema ning tema töötajad loevad iga nädal läbi kõik Euroopa Inimõiguste Kohtu kodades ja suurkojas valmivad kohtulahendite projektid. Nad esitavad nende kohta arvamuse juhul, kui peavad vajalikuks sekkuda. Juriskonsult avaldab nimelt olulisimate asjade kohta oma märkused ja ettepanekud.

Suurkoja asjade tarbeks ei pruugita enamasti uurida mitte ainult seda, kuidas on üks või teine vaidlusalune olukord lahendatud liikmesriikides, vaid ka seda, kas ja kuidas on seda tehtud mujal Euroopas, sealhulgas teistes Euroopa organisatsioonides, nagu näiteks Euroopa Liidus ja maailmas, sealhulgas rahvusvahelistes organisatsioonides.

5.5. Euroopa Inimõiguste Kohtu meetmed kohtumenetluse tõhustamiseks: kohtuasjade prioriseerimine, korduvad kohtuasjad, hästi väljakujunenud kohtupraktika, juhtotsused

Kohtuasjade prioriseerimine: kui varem lahendas Euroopa Inimõiguste Kohus asju nende saabumise järjekorras, siis kaebuste hulga suurenemise tõttu selgus peagi, et see ei ole võimalik: mõni kaebus vajab kiiremat lahendamist, sest puudutab olukorda, kus ootamine võib osutuda saatuslikuks.

Paraku ei suutnud kohus ise sageli täita otsustamisel mõistliku aja põhimõtet, kuna kannatas pideva ülekoormuse all. Nii võis juhtuda, et väga raske inimõiguste rikkumise tõttu oli kaebaja vahepeal saanud surma või oli olukord pöördumatuseni muutunud enne, kui kohus jõudis lahendini. Nii oli see näiteks pimeda koolitüdruku puhul, kellel Türgi valitsus ei võimaldanud astuda riiklikku konservatooriumi tema puude tõttu ja kes pidi selleks, et ikkagi saada muusikaharidus, astuma tasulisse erakooli. Euroopa Inimõiguste Kohtu aastaid hiljem tehtud lahend oleks kiire menetluse korral saanud kohustada Türgi valitsust lubama kaebaja konservatooriumi, ent see poleks aastaid hiljem olnud praktikas enam teostatav ja seepärast taandus lahend kahju hüvitamisele.13

2009. aastal võttis Euroopa Inimõiguste Kohus vastu nn prioriseerimispoliitika selleks, et kiirendada kõige olulisemate, tõsiste ja erakorraliste asjade arutamist ja lahendamist. Kohus määras kindlaks kohtuasjade kategooriad alates erakorralistest asjadest, mis puudutavad eriti tundlikke kaebajaid (I kategooria asjad) kuni ilmselgelt vastuvõetamatute kaebusteni, mida lahendab üksikkohtunik (VII kategooria asjad).

2017. aastal jõustusid prioriseerimispoliitika uuendused ja muudatused. Nendega otsustas kohus jätta prioriseerimiskategooriatest välja riikidevahelised kaebused, sest need on täiesti erilised ja vajavad erilähenemist. Kohus laiendas ka esimese kategooria asjade definitsiooni juhtumitele, kus kaebaja vabadus on võetud seoses tema EIÕK-st tulenevate õiguste väidetava rikkumisega. Prioriseerimispoliitika võib kokku võtta järgmiselt:14

Esimesse kategooriasse kuuluvad erakorralised, kiireloomulised kaebused, mis puudutavad riski kaebaja elule või tervisele, kus nt kaebaja vabaduse võtmine on otseselt seotud tema EIÕK-st tulenevate õiguste võimaliku rikkumisega või esinevad muud asjaolud, mis on seotud kaebaja isikliku ja perekonna olukorraga, eriti mis puudutab lapse heaolu. Tegemist on enamasti esialgse õiguskaitse ja ajutiste meetmete kohaldamise valdkonnaga (Euroopa Inimõiguste Kohtu kohtureeglite reegli 39 kohaldamisala).

Teise kategooriasse kuuluvad kaebused, millel on võimalik mõju EIÕK süsteemi tõhususele, eeskätt struktuurilise ja endeemilise laadiga olukorrad, mida Euroopa Inimõiguste Kohus ei ole veel varem läbi vaadanud ja lahendanud; juhtotsuse menetlus (vt lähemalt kohe allpool) või kaebused, mis puudutavad avaliku huvi eriti olulist küsimust, millel on võimalikud tõsised tagajärjed riigisisesele õigussüsteemile

või kogu Euroopa õiguskorrale.

Kolmandasse kategooriasse kuuluvad kaebused, mis esmapilgul puudutavad EIÕK peamisi tuumikõigusi (EIÕK art-d 2−4, art 5 lg 1) hoolimata sellest, kas need on korduvad kaebused, ning milles kujutatakse otsest ohtu isikupuutumatusele ja inimväärikusele.

Neljandasse kategooriasse kuuluvad potentsiaalselt hästi põhjendatud muud kaebused, mis toetuvad EIÕK muudele artiklitele.

Viiendasse kategooriasse kuuluvad kaebused, mis tulenevad juba olemasolevatest juhtlahenditest, millega on Euroopa Inimõiguste Kohus varem tegelenud ja mille ta on lahendanud (väljakujunenud kohtupraktika).

Kuuendasse kategooriasse kuuluvad kaebused, mis puudutavad vastuvõetavuse probleemistikku ja võivad kujuneda vastuvõetamatuks.

Seitsmendasse kategooriasse kuuluvad ilmselgelt vastuvõetamatud kaebused.

Korduvad kaebused, väljakujunenud kohtupraktika ja juhtotsused: mõistagi võib Euroopa Inimõiguste Kohus sarnaseid kaebusi liita nagu iga teine kohus. Kui aga selliseid kaebusi tuleb väga palju ja pidevalt, siis on see märk sellest, et vastustajariigis võib olla näiteks süstemaatiline ning ka struktuurne probleem EIÕK-ga tagatud õigus(t)e rakendamisega.

Suure osa Euroopa Inimõiguste Kohtus lahendatavatest asjadest moodustavadki nn korduvad kaebused. Need on samatüübilised kaebused, mis antakse juhul, kui nendes küsimustes on kohtupraktika juba välja kujunenud (WECL) ja vastu võetud juhtotsus (tuntud ka kui piloototsus), tavaliselt lahendada kolmeliikmelisele komiteele. Sellised kaebused võivad puudutada süsteemseid probleeme, mis tulenevad riigisiseste õigusaktide mittevastavusest EIÕK nõuetele.

Kui süstemaatilise või struktuurse probleemi esinemisel pole veel juhtotsust tehtud, siis selleks, et lahendada olukord kõige optimaalsemalt, on kohus võtnud läbivaatamisele ühe või mitu kaebust ning pannud ülejäänud samalaadsed kaebused ootele. Juhtotsuse tegemisel kutsub kohus vastavat valitsust üles viima oma õigus vastavusse EIÕK nõuetega. Selleks võib kohus anda oma otsuses osalisriikidele juhiseid ning kirjutada peale üksikmeetmete ette ka üldmeetmeid näiteks selle kohta, kuidas õigusakte täiendada. Esimene juhtotsus (2004. aastal Poola kohta)

osutus väga edukaks.15

Juhtotsused ei pea ilmtingimata olema suurkoja otsused. Mõnikord on kohus piirdunud nn *quasi*-juhtotsusega, mis on aidanud luua riigisiseselt EIÕK-le vastavat riigisisest õiguskorda. Kohus võib peatada varasemate samalaadsete kaebuste menetlemise kuni juhtotsuse täitmiseni ja ka sama probleemi käsitlevate hilisemate kaebuste läbivaatamise, kuid samuti võib ta mõista vastutavalt valitsuselt kohe välja hüvitise kaebajatele, kes on sarnastes asjades juba kannatanud ning Euroopa Inimõiguste Kohtult aastaid lahendust oodanud.16

Kui kohtuasi Gerasimov jt *vs.* Venemaa puudutas kohtuotsuste täitmata jätmist Venemaal mõistliku aja jooksul ning aitas olukorda tublisti parandada, siis Ukrainas olid probleemid sügavamad ning olukord väljunud täielikult kontrolli alt. Kohtuasjas Burmych jt *vs*. Ukraina17 olid kaebajad osa 12 143 sarnasest kaebusest, mis ootasid Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendit. Kõik need kohtuasjad puudutasid sama probleemi, mida oli juba käsitletud varasemas asjas Euroopa Inimõiguste Kohtu juht otsuses asja Juri Nikolaevitsh Ivanov *vs.* Ukraina18 kohta. Süstemaatiline probleem Ukrainas seisnes riigisiseste kohtuotsuste täitmata jätmises (paljuski eelarveraha puuduse tõttu) ja selles, et selle täitmatajätmise lahendamiseks puudusid seal konkreetsed meetmed.

Niisiis oli Euroopa Inimõiguste Kohus leidnud juhtotsuses rikkumise, kuna riigisisene kohtuotsus oli Ukrainas täitmata ja samal ajal oli Ukraina jätnud täitmata ka Euroopa Inimõiguste Kohtu juhtotsuse, mistõttu saabus Ukrainast Euroopa Inimõiguste Kohtu sse järjest rohkem kaebusi. Euroopa Inimõiguste Kohus tundis end selles nõiaringis olukorra lahendamisel võimetuna. Rõhudes Euroopa Inimõiguste Kohtu ja Euroopa Nõukogu ministrite komitee (mis vastutab Euroopa Inimõiguste Kohtu otsuste täitmise eest) tööjaotusele, kustutas Euroopa Inimõiguste Kohus korduvad kaebused oma kohtuasjade nimistust suurkoja lahendiga ja jättis asja pelgalt Euroopa Nõukogu ministrite komitee vastutada. Sellega ei nõustunud asjas vähemusse jäänud kohtunikud, kes leidsid, et tuhanded lootuse kaotanud inimesed on sattunud kohtu sellise valiku tõttu õiguslikku vaakumisse.19

- 1Vt Eesti välisministeeriumi veebilehel. – https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/euroopa-inimoiguste-kohus (20.08.2021).
- 2Vt Euroopa Inimõiguste Kohtu veebilehel. – https://www.echr.coe.int/Documents/Your_Application_EST.pdf (20.08.2021).
- 3Vt nõuded lihtsustatud korras kommunikatsioonile ja vastustele, Euroopa Inimõiguste Kohtu veebilehelt.–

https://www.echr.coe.int/Documents/Guidelines_pleadings_communication_ENG.pdf (29.08.2021).

- 4Kõik Euroopa Inimõiguste Kohtu avalikud istungid on alates 2007. aastast filmitud ja järelvaadatavad kohtu veebilehel. − https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=hearings&c= (01.01.2022).
- 5 https://www.echr.coe.int/Documents/Guidelines_videoconference_hearings_ENG.pdf (20.08.2021).
- 6Vt Riigi õigusabi seadus, § 37. − RT I, 22.12.2020, 46.
- 7Vt nt EIK (suurkoda), 55508/07 ja 29520/09, Janowiec jt vs. Venemaa, 21.10.2013, kus Euroopa Inimõiguste Kohus leidis esimest korda eraldiseisvalt EIÕK art 38 rikkumise.
- 8Nii näiteks rakendati esialgne õiguskaitse ühes Eesti asjas, mis puudutas nn lapseröövi, eesmärgiga peatada lapse Eestist väljasaatmine asja Euroopa Inimõiguste Kohtus menetlemise ajaks, M. R ja L. R vs. Eesti, 13410/12, lahend hiljem, 12.05.2012.
- 9EIK (esialgse õiguskaitse tagasi lükkamise otsus), 41950/21, Abgrall ja 671 teist vs. Prantsusmaa, 24.08.2021: asjas vaidlustatakse Prantsuse seadust, mis kohustab teatud erialade töötajaid, nt tuletõrjujaid, vaktsineerima Covid-19 vastu. Vaktsineerimata jätmise korral kohaldatakse neile tegevuskeeldu ja lõpetatakse töötasu maksmine; EIK (esialgse õiguskaitse tagasilükkamise otsus), 43375/21, Kakaletri jt vs. Kreeka, 02.09.2021 ja EIK (esialgse õiguskaitse tagasilükkamise otsus), 43910/21, Theofanopoulou jt vs. Kreeka, 02.09.2021: kaebajad (30 tervishoiutöötajat, kes töötavad kas iseseisvalt või avalik-õiguslikes terviseasutustes), vaidlustasid seaduse, mis kohustas tervishoiutöötajaid Covid-19 vastu vaktsineerima, kui nad tahavad oma tööd jätkata.
- 10Sellel võivad olla traagilised tagajärjed, vt nt nn Türgi komandanditundi puudutavad kohtuasjad, EIK mõlemad määrused vastuvõetamatuse kohta, 63129/15, Elçi vs. Türgi, 07.02.2019; 4133/16, Ahmet Tunç jt vs. Türgi, ja EIK, 31542/16, Tunç ja Yerbasan vs. Türgi, 07.02.2019.
- 11Vt lähemalt: https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/dialoguecourts/network&c= (20.08.2021).
- 12Autoril oli suur au juhatada Euroopa Inimõiguste Kohtu aastaseminari aastatel 2013−2016 ja juhtida seda ette valmistavat töörühma. Aastaseminaride taustaaruandeid huvitavatel ja aktuaalsetel teemadel on

võimalik lugeda Euroopa Inimõiguste Kohtu veebilehelt. − https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=events/ev_sem&c= (24.12.2021).

- 13EIK, 51500/08, Çam vs. Türgi, 23.02.2016.
- 14Euroopa Inimõiguste Kohtu veebileht, prioriseerimispoliitika. − https://www.echr.coe.int/Documents/Priority_policy_ENG.pdf (20.08.2021).
- 15EIK (suurkoda), 31443/96, Broniowski vs. Poola, 22.06.2004. Vt ka EIK (sõbralik kokkulepe, suurkoda), 31443/96, Broniowski vs. Poola, 28.09.2005.
- 16Vt nt EIK, 29920/05, 3553/06, 18876/10, 61186/10, 21176/11, 36112/11, 36426/11, 40841/11, 45381/11, 55929/11, 60822/11, Gerasimov jt vs. Venemaa, 01.07.2014, p-d 320, 321.
- 17EIK (suurkoda), 46852/13, 47786/13, 54125/13 jt, Burmych jt vs. Ukraina, 12.10.2017.
- 18EIK, 40450/04, Yuriy Nikolayevich Ivanov vs. Ukraina, 15.10.2009.
- 19EIK kohtunike Yudkivska, Sajó, Bianku, Karakase, De Gaetano, Laffranque'i ja Motoci ühine eriarvamus, vt koos otsusega. − https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22Yuriy%20Nikolayevich%20Ivanov%
178082%22]}